

jesedett) alkaté az epilepszia. Lelki megbetegedés esetén Kretschmer szerint a piknikus testalkatú egyének a mánia melancolia, míg az atletikusok, asztenikusok és displastikusok schizofrenia felé hajlanak. A testalkati típusok megbetegedésével kapcsolatosan megállapítható, hogy az asztenikus típusnak egészséges állapotból a testileg-lelkileg beteg állapotba való átmenete időrendileg rendszerint hamarabb következik be, mint a piknikusoké. A serdülő és a kezdődő férfikor jellegzetes lelki megbetegedése: a schizofrenia, mert az asztenikus alkat sajátossága, hogy hamarabb, a fiatal korban lépi át az egészséges és a beteg állapot közötti válaszfalat. Ezzel szemben az öreg kor jellegzetes betegségei: a rák, a paralizis, magas vérnyomás a piknikus testalkat sajátosságai. A piknikus testalkat megbetegedése tehát később következik be időrendileg az egyén életében. Alberti ezek alapján állapította meg, hogy a magas nővérték halandósági arányszáma magasabb a fiatal években, míg az alacsony embereké a 40-50 években a legmagasabb. Amerikai kutatók szellemesen fejezték ki ezt a felismerést: Ha egy ugyanannyi tagot számláló schizofrén és mánia-melancholiás lelkibeteg csoport életévit külön-külön összeadjuk, a schizofrének évszámai kevesebbet tesznek ki, minthogy ez a betegség sajátossága következtében korábbi időpontban lép fel, mint a mániamelancholia.

Cupcea tanulmánya értékes utmutató a testalkat és az életkor még sok homályos kérdésében. (Fekete Ferenc)

STEFAN ZWEIG: NYUGTALAN SZIV. A regény (eredeti címe: *Ungeduld des Herzens*, — a szív türelmetlensége, az a türelmetlenség, — amellyel a gyenge ember menekül a más szenvedése elől) mese-fonala önmagában véve elég sovány, csak a háttér színei és a

mellékszereplők epizódjai teszik gazdaggá. A háttér: garnizon a Lajtához közel, a volt osztrák-magyar határon, élet a kisvárosban és a közeli földbirtokoskastélyban; különben pedig keretes munka. A főalakkal az író 1938 tavaszán Bécsben ismerkedik meg társaságban, ahol egy éjszaka a regény hőse elmondja élete történetét, annak bizonyosságára, hogy a Mária Terézia rendet milyen hősiesnek nem nevezhető magatartásért kapta. Ez a gyenge pacifista intenció azonban mellékes...

A regény hőse, a fiatal kis hadnagy, látogatóban a földesur kastélyában, a házi viszonyokkal nem ismerősen, táncra kéri a földesur lányát, akiről legnagyobb rémületére csak ekkor tudja meg, hogy béna. Hogy a lánynak az okozott megrendülést jóvátegye, fokozott figyelemmel és gyakori látogatásokkal igyekszik a kastély komor hangulát felvidítani. Összebarátkozik a családdal (apa, beteg lánya és ennek unokahuga), úgy hogy amikor a bécsi orvos szokásos időszaki látogatására érkezik a kastélyba, az apa a fiatal hadnagyot kéri fel, mint a családjához bejáratos embert: kérdezze meg az orvost, van-e remény gyógyulásra, vagy csak kísérleteznek a béna lánnyal? Hosszu beszélgetésben az orvos először mindent elmond a családról az előtte ismeretlen fiatalembernek. Az apa, a vélt magyar földbirtokos, zsidó származék, szegény sorból küzdötte fel magát piszkos üzletekkel gazdagságba. Kékesfalvi, alias Laemmel Kanitz, jelenlegi kastélyát csunyán szerezte. Amikor látta, hogy áldozata, a tapasztalatlan vénlány, hálálkodik neki, amiért gondjaitól megszabadította, feleségül veszi. Kettejük gyermeke a béna Edith. Határozott választ a gyógyulásra az orvos nem ad, csak megemlíti, hogy éppen most olvasott egy új gyógymódról s meg fogja kísérni azt Edith esetében is alkalmazni, amennyiben ez a gyógymód az esetre vonatkozik. A had-

nagy az apa előtt szánalmában a nagy, új, megváltó gyógymórról beszél, hazugságba keveredik s elhallgatja a nagy kérdést: vajjon vonatkozik-e ez a gyógymód Edith-re is? Apa, lánya, az egész környezet hisz a gyógyulásban. Az orvos rájön azonban, hogy az új kúra nem vonatkozik Edith esetére, de miután Edithnek ezt nem szabad már megmondani, mert visszaesést vagy öngyilkosságot jelentene, a hadnaggyal abban maradnak, hogy a betegnek és családjának kurát szimulálnak. Az orvos kitartást kíván a hadnagytól, aki azonban újabb súlyos hazugságba bonyolódik: a beteg lányból kitör a hadnagy iránt érzett szerelme. A hadnagy először menekül előle, aztán a térdén könyörgő apa előtt reményről és vizionszerelmeiről beszél — megint csak részvétekből. A hadnagy vacsora közben anélkül, hogy komolyan meggondolná, eljegyzi a beteg lányt, ki meg akar gyógyulni, hogy szerethessen. Csak mikor a kastélyból a városba érkezik a hadnagy, döbben az eljegyzés hazug voltára. Az eljegyzés híre már előtte bejutott a városba, de ő letagadja tisztársai előtt, mert nem szereti a lányt és szégyenli a huszártisztek előtt a lány béna voltát, származását és kétes eredetű gazdagságát. Mikor tisztársaitól elválik, jut tudatára szégyenletes helyzetének: hazudott társai előtt és megtagadta menyasszonyát, ha ez a hír visszajut hozzá, öngyilkos lehet. A hadnagy öngyilkosságra határozza el magát, de ebben megakadályozza ezredese. A kastélyba azonban csak eljut a hír, hogy a hadnagy letagadta az eljegyzést — és Edith öngyilkos lesz. Ekkor tör ki háború, a hadnagy a gyilkosságtól terhelten menekül a háborúba, és a halállal szemben érzett fásultsága — azaz bátorsága — révén kapja meg a Mária Terézia rendet.

A történet mindvégig feszült bár kisebb, mellékes cselekvéseknél, fordulatoknál érezzük a valóságos

lenség árnyékát. A főcselekmény hihetőnek ugyan hihető, de nem meggyőző. A disszonáns hatás oka: a központi alak, a hadnagy. Vele történik minden, vele viszont minden teljes joggal történhetik, hiszen voltaképpen lelkileg éretlen, jelentéktelen fiatalember, iratlan papírlap, az író mindent felírhat rá, ellenmondás veszedelme nélkül, de meggyőző erő nélkül is. A központi gondolat igaz — a részvétekből eredő hazugságnak, a féltérzéseknek veszedelme, — Zweig szédítő tempóban forgatja a belső küzdelmek, lelkiismeretfurdalások, visszavonulások, gyötrelmek filmjét, de mindennek csak felemás a hatása: a regényalaknak nincs egyénisége, ellenállása. Más és teljes lenne a hatás, ha Zweig nem tucatembert, lelki kiskorút állít be, hanem kiforrott ember megtántorodását, belecsuszását mutatja be nem akart helyzetekbe.

Olvadás után kényszeredett érzéssel tesszük le a könyvet: a „cselekvő“ és a cselekmény külön síkon fekszenek, holott csak kettejük egysége révén jöhetne meggyőző hatás létre.

A belső cselekmény köré gazdagon tornyosul a kitűnően felépített háttér: a huszártiszti élet, a kisváros a háború előtt, a magyar puszta, a bécsi orvos, — mindez hálás és könnyű téma, amelyet Zweig játszva variál, anélkül, hogy a háború előtti magyar társadalom valamelyik rétegének teljes keresztmetszetét adná. Nem értjük viszont, mi szükség erre a bő társadalmi háttérre, amikor semmi szerves összefüggés nincs a regény két egymástól független része között. A kettő közötti összefüggés (a hadnagy szégyenkezése tisztársai előtt) tetszőleges motivummal volna helyettesíthető, ha a regény a világ más táján, más időben játszódik le. Erőből azonban Zweig nem mondott le, hiszen nyilvánvaló kedvvel és bőséggel beszélteti franciás bécsi k. u. k. németiséggel a garnizon alakjait. Zweig minden lenyűgöző stílus-

művészete sem tudja az összenem-tartozót összehozni, a laza fércelést elrejtteni. Sajnáljuk, hogy az alkotás, kidolgozás és csiszolás munkáját, a részletek szépségét és gazdagságát Zweig ilyen gyengén összeácsolta cselekményre pazarolta. (Adám Elek)

STEFAN ZWEIG: EMBEREK, KÖNYVEK, VÁROSOK. (Válogatott tanulmányok. Balassa József fordítása. Kiadta Rózsavölgyi.) „Oly tetre ritkán nyílik alkalom, melyből kitűnjék a nagyság egészen“. Ez a moliérei idézet különösen az írói teljesítmény megítélésénél helytálló. Az írói munka, ahogyan kész könyvben az olvasó elé kerül, egyik fázisa csupán az alkotó tevékenységnek. Lecsiszolt, kifésült, kikerekített, gondosan mosdatott és öltöztetett leányzó, akár bálba is mehetne. De aki megkívánja és egy életre magáévá kívánja tenni, nemcsak az ünneplőbe öltözött ideálra kíváncsi, mert a kikészítettség nem mutatja meg az embert igazi, mindennapi valóságában. Néha többet mutat és kevesebbet ad, míg néha kevésbé izléses, vagy hanyagul elrendezett külső mögött lelki aránybányára bukkanunk. Zweignak két tanulmánya is van ebben a kötetben, mely az író kéziratának, az író műhelyitkának jelentőségére mutat rá az igazi műélvezet szempontjából. Leírja Balzac titáni harcát a művel, melynek kézírata vázlat volt csupán és számtalan korrekturán keresztül érlelődött kötétté. Mi csak a formaképzésben és kifejezésben tökéletes Balzacot ismertük eddig. A befejezettet, a lehiggadtat. Milyen érdekes volna végigkövetni őt a korrekturák át meg átdolgozott labirintjain. Jákób harca ez az anygallal s a harc maga sokszor érdekesebb és tanulságosabb, mint a formába rögzített eredmény. Ady, a költő, élénk került versében maga a lírai spontaneitás, Ady, a költő, kézírataiban, vívódás, harc és tusakodás, az önmagával sohamég nemelégedés Sziszifusza. Mennyi

lázás és mennyi nyugodt mérlegelés, mennyi ihlet és milyen adag önuralom szükséges ahhoz, hogy a mű, mint mű s mint kifejezője egy ember valódi szándékának, csak viszonylag is tökéletes legyen! És mennyi mindent mondhat az alkotás művészete iránt valóban érdeklődőnek a kézirat anélkül, hogy szakmabeli grafológusként próbálja elemezni. Erre világít rá a Zweig-tanulmány, mely egy londoni kéziratkiállítás megnyitójának készült.

Hasonló helyzetben van az olvasó a most megjelent Zweig-kötettel szemben. Az író mentegetőzik, hogy voltaképpen nincs joga itt-ott megjelent, időhöz vagy alkalomhoz kötött tanulmányait kötetben közreadni, mert az olvasó előtt jó lelkiismerettel csak egységes műalkotással illik jelentkezni. De hol van az megírva, hogy az író legjobb, legjellemzőbb alkotásának éppen regényben vagy egész kötetet kitöltő egységes tanulmányban kell kitejlesednie. Az igazi nagyságot nem a mű mérete és nem az egységben rendezettség szándéka mutatja meg. Sok részletmunkából sokkal árnyaltabban, sokkal kifejezőbben bontakozik eléünk az író igazi énje s erre éppen Zweig könyve a legjobb példa. Csak a cím foglalja össze (Begegnungen mit Menschen, Büchern, Städten), de a kötetbe illesztett tanulmányok nemcsak tárgyat illetőleg elütők. Keletkezésük időpontja körülbelül negyedszázadra oszlik el s már az is érdekes az olvasónak, mint látta és mint ítélte meg egy nagy szellem a világ különböző részletjelenségeit öt évvel, tízzel, huszonötlet ezelőtt. Ugyanaz volt-e, akinek ma ismerjük? Milyen benyomások, milyen élmények szükségeltettek hozzá, hogy azzá fejlődjék, aktív lett?

Igy válik ez a Zweig kötet, kitűnő olvasmányvoltán túlmenőleg kitűnő lélektani tanulmánnyá, melyet az írón az olvasó végez el saját eszközeivel, saját ítélő és képzelő erejével. Többet lehet belőle tanulni,